

Α.Λ. ΠΙΕΡΡΗΣ

Ο ΠΟΛΥΜΕΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΘΑ ΕΥΝΟΗΣΕΙ ΤΗΝ ΦΥΣΙΚΩΤΕΡΗ ΑΝΑΔΟΜΗΣΗ ΤΟΥ ΒΑΛΚΑΝΟΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΥ ΠΕΔΙΟΥ

Ανέπτυξα σε προηγούμενα άρθρα μου την θεωρία του Κράτους-Χώρου, της πολιτικής δηλαδή οργάνωσης της κοινωνίας σε μια επικράτεια βάσει της χωρολογικής, και όχι της εθνοφυλετικής, αρχής. Όπου η ανθρώπινη παρουσία είναι πολυμερισμένη σε αλληλοπεριχωρούμενες διαφορετικές ταυτότητες, η μόνη αποτελεσματική οργανωτική αρχή μπορεί να είναι μόνον η ολοκλήρωση χώρων σύμφωνα με τους γεωπολιτικούς χαρακτήρες των και κατά την χωρολογική «κοινή» των.

Αλλά η επικράτηση της χωρολογικής αρχής κρατικής ολοκλήρωσης είναι εξαιρετικά δύσκολο να γίνει βραχυπρόθεσμα. Το Κράτος-Έθνος έχει εμπεδώσει την ασταθή επιβολή του στον χώρο μας δυο αιώνες περίπου τώρα. Οι πολιτικές εξουσίες στην περιοχή φοβούνται να ανοίξουν το σύστημα στους αναζωογονητικούς ανέμους της ανεμπόδιστης λειτουργικότητας και της φυσικής τάξης. Έτσι βασικά αρνούνται να κάνουν τις απαιτούμενες βαθιές τομές που θα μεταμόρφωναν το ομογενές εθνοφυλετικό Κράτος σε χωρολογικό ολοκλήρωμα συμπληρωματικών, διαφορετικών ταυτοτήτων. Όπως και αδυνατούν να προβούν στις απαραίτητες αναδομήσεις των αποστεωμένων διαρθρώσεων των, με σκοπό την απελευθέρωση του δυναμικού των και την μεγιστοποίηση της απόδοσής των. Σχετικά πιο χωροκεντρικός εμφανίζεται ο χαρακτήρας του Τουρκικού Κράτους, εν μέρει λόγω της διαδοχής του από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, τελευταία οργανωτική αρχή μακράς εμβελείας του όλου ΒαλκανοΜικρασιατικού πεδίου.

Η εμμονή σε τεχνητές λύσεις και ο φετιχισμός του Status Quo δεν είναι καλός οδηγός σε μια υπεύθυνη πολιτική. Σταθερότητα δεν επιτυγχάνεται με την σταθεροποίηση τεχνητών οντοτήτων – αντιθέτως τέτοια σταθεροποίηση είναι στην πραγματικότητα βαθιά αποσταθεροποιητική. Επιπροσθέτως, οι τεχνητές λύσεις έχουν λίγη ζωή. Ή μάλλον, η ενέργεια που δαπανάται για να διατηρηθεί μια τεχνητή ρύθμιση, είναι αναποτελεσματική. Εξαφανίζεται συνεχώς, και χρειάζεται διαρκής παροχή καινούργιας για την απλή συντήρηση της τεχνητότητας στην ύπαρξη. Η κατάσταση είναι τότε εγγενώς ασταθής. Ξανασυναντάς το ίδιο πρόβλημα πάλι και πάλι σε νέες μορφές, μέχρις ότου η πραγματικότητα επιβάλλει την λογική της και κατατροπώνει τις ανθρώπινες ιδεοληψίες είτε ουτοπίες είτε ρηχές συμφεροντολογίες. Έτσι και ενέργεια καταβάλλεται χωρίς το αναμενόμενο αποτέλεσμα και στο τέλος γίνεται ούτως ή άλλως αυτό που αν γινόταν από την αρχή θα είχε απαλλάξει τους υπεισερχόμενους από πολλή οδύνη και στεναγμούς.

Είναι εύκολο να το δει κανείς αυτό στα συγκεκριμένα προβλήματα που προκλήθηκαν με την διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Δεν θα μπορούσε π.χ. να εγίνετο εξ αρχής η ομοσπονδοποίηση της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης; Δεν θα ήταν καλύτερα να προσαρτάτο τμήμα της Κροατικής Σλαβονίας στην Σερβική Οντότητα της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, με ανταποδοτική ίσως προσάρτηση τμήματος της Κροατίας στον Κροατικό θύλακα της Β. και Ε. (ή αντιστρόφως), και κάποια αντίστοιχη τόνωση του Μουσουλμανικού παράγοντα στην Β. και Ε. Το θέμα βέβαια δεν είναι η λειτουργικότητας της συγκεκριμένης πρότασης εδώ, αλλά η αρχή της: ότι πολύς ανθρώπινος πόνος θα απεφεύγετο αν εγίνετο δεκτή ενωρίς η ιδέα της ομοσπονδοποίησης. Αν εχρησιμοποιείτο η ευκαιρία ώστε να διορθωθούν και άλλες μείζονες ή ελάσσονες αιτίες δυσaráσκειας και αναταραχής. Και εάν τέλος δεν ήταν taboo η (περιεσκεμμένη) αλλαγή συνόρων προς εκτόνωση κρίσεων. Τελικά η ομοσπονδοποίηση, ή ορθότερα η συνομοσπονδοποίηση, της Β. και Ε. συνετελέσθη μετά τους μάταιους αγώνες αποφυγής της, όπου το αίμα και το μίσος επερίσσευσαν.

Αφού το μοντέλλο του μεγάλου Κράτους στην περιοχή μας δεν μπορεί βραχυπρόθεσμα να δομηθεί χωρολογικά, τότε το μεγάλο Κράτος θα πρέπει να περιορισθεί, εκεί που υπάρχουν σοβαρά προβλήματα. Πρακτικά, υπό τις κρατούσες συνθήκες, αυτό θα μπορούσε να γίνει με την δημιουργία πολλών μικρότερων οντοτήτων και (ανεξάρτητων) κρατών. Ο πολλαπλασιασμός τέτοιων οντοτήτων θα αυξήσει την πίεση για ενιαία έκφρασή των μεσοπρόθεσμα επί νέας βάσεως, δεδομένης της εξαιρετικά μεγάλης συνοχής, του ΒαλκανοΜικρασιατικού πεδίου. Έτσι θα επιτευχθεί μακροπρόθεσμα η αναδόμηση του χώρου προς χωροκεντρικά Κράτη, με αποτέλεσμα την έναρξη επί τέλους πραγματικού ανταγωνισμού μεταξύ οργανωτικών αρχών για την βέλτιστη ενοποίηση του ευρύτερου χώρου συναφείας.

Τι συγκεκριμένη μορφή παίρνουν αυτές οι δομές της λογικής των πραγμάτων στην προκειμένη περίπτωση; Είναι χρήσιμο να ξεκινήσει η ανάλυση από το γεγονός της διάλυσης της πρώην Γιουγκοσλαβίας και από την φύση της προηγούμενης εκείνης Γιουγκοσλαβικής σύνθεσης. Η (πρώην) Γιουγκοσλαβία ήταν ένα ομοσπονδιακό κράτος, με τους περιορισμούς βέβαια που η κεντροποιημένη διοίκησή του και το ιδιότυπο κομμουνιστικό του σύστημα επέβαλλαν στην πραγματικότητα της ομοσπονδιακής σύστασής του. Πολύ πιο σημαντικό από το θέμα της ομοσπονδιακής συγκρότησής της, ήταν το γεγονός ότι ήταν μια ουσιαστική πολυεθνική και πολυθρησκευτική κρατική υπόσταση. Ορθόδοξοι, Μουσουλμάνοι, Καθολικοί, Σέρβοι, Κροάτες, Σλοβένοι, Μαυροβούνιοι, Αλβανοί, Βόσνιοι Σέρβοι, Βόσνιοι Μουσουλμάνοι, Βόσνιοι Κροάτες, Βόσνιοι του Νόβι Παζάρ, Ούγγροι της Βοϊβοντίνας (για να αναφέρω τις κυριώτερες ομάδες) συνυπήρχαν σε ένα συνολικό κρατικό ολοκλήρωμα. Το γεγονός της συνύπαρξης παρέπεμπε στα συνθέματα σύμφωνα με την χωροκεντρική αρχή δόμησης του κρατικού ολοκληρώματος που είναι πάντα οικεία στο χώρο μας. Η μορφή όμως και πραγματικότητα της σύνθεσης παρουσίαζε σημαντικά ελαττώματα, τα οποία αποσταθεροποιούσαν το ολοκλήρωμα ενδογενώς. Είναι χαρακτηριστικό, πως η Γιουγκοσλαβική σύνθεση, από την σύστασή της (μετά τον Α' Γερμανικό Πόλεμο) μέχρι τη διάλυσή της (μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου), μπόρεσε να υπάρξει μόνο με σημαντική άσκηση εσωτερικής βίας και καταστολής είτε υπό την μορφή της Βασιλικής Δικτατορίας του Μεσοπολέμου είτε υπό την μορφή του Τιτοϊσμού μετά τον Β' Πόλεμο.

Η συγκρότηση της πρώην Γιουγκοσλαβίας σε ομόσπονδες δημοκρατίες και αυτόνομες

περιοχές, και, το κυριώτερο, η χάραξη των ορίων αυτών των οντοτήτων εμπεριείχε συστατική τεχνητότητα που έμελλε να αποβεί εκρηκτική όταν ο συνεκτικός ιστός του συνολικού ολοκληρώματος έπαυσε να υπάρχει. Και αυτό συνέβη όταν η ιδεολογία του (ο ιδιότυπος Κομμουνισμός του Τιτοϊσμού) κατέρρευσε και αντικατεστάθη από την ακάθεκτη δράση του Εθνικισμού. Εδώ ακριβώς ευρίσκεται η καθοριστική (και άκρως αρνητική) συμβολή της (ιστορικής) Ευρώπης στην τελευταία αυτή αποσταθεροποίηση της περιοχής μας, συμβολή θεωρητική (η ιδεολογία του εθνικού κράτους) και πρακτική (Γερμανικό τελεσίγραφο για τον διαμελισμό της πρώην Γιουγκοσλαβίας).

Η τεχνητότητα της χάραξης των ορίων των συστατικών οντοτήτων της πρώην Γιουγκοσλαβίας (από τον Τίτο) εκφράζεται καθαρά με την σύγχυση μεταξύ της γεωγραφικής και της εθνοφυλετικής (ή θρησκευτικής) αρχής συγκροτήσεώς των. Η ανάμειξη των δυο αρχών έθετε τους σπόρους για καταστροφικά μελλοντικά αποτελέσματα. Στην πραγματικότητα, η οικεία χωροκεντρική αρχή οργάνωσης στο γεωπολιτικό πεδίο μας δεν μπόρεσε να εφαρμοσθεί παρά με σχήματα εθνικοκεντρικά της ιστορικής Ευρώπης. Αν η γεωγραφική και γεωπολιτική διαίρεση ίσχυε, η Δαλματία θα έπρεπε π.χ. να αποτελέσει μια από τις οντότητες, με μετατόπιση προς τα ανατολικά των ορίων της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης, και με συμπερίληψη πιθανώς του Νόβι-Παζάρ στην Βοσνία. Αν αντιθέτως η εθνική συγκρότηση των συστατικών οντοτήτων προτιμάτο, θα έπρεπε π.χ. η Κράϊνα να μην συμπεριληφθεί στην Κροατία, τμήμα της Βόρειας Μακεδονίας να ενταχθεί στο Κόσσοβο, ενώ η λοιπή ίσως να ενσωματωθεί στην Σερβία, κ.λπ. Η σύγχυση στην εφαρμογή των διαρθρωτικών μεθόδων έκανε την πολιτική διαίρεση του Κράτους να είναι και να μην είναι γεωγραφική, να είναι και να μην είναι εθνοφυλετική (και θρησκευτική). Στην ουσία, όπως είπα, το γεωγραφικό μοντέλλο της (Εγγύς) Ανατολής πάει να εφαρμοσθεί με βάση το εθνικό μοντέλλο της Δύσης. Και αυτό φαίνεται καθαρά στην συστηματική προσπάθεια που έγινε να οικοδομηθεί η ταυτότητα της (γεωγραφικής) Άνω Μακεδονίας πάνω στο τεχνητό κατασκεύασμα μιας Μακεδονικής εθνότητας.

Με αυτές τις εγγενείς ανωμαλίες, εστίες συστηματικής αστάθειας, η Γιουγκοσλαβία εχρειάζετο ριζική αναδόμηση για να επιβιώσει ως σύνθεση μετά την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού. Χωρίς την παρέμβαση της Γερμανίας (η οποία δεν της άφησε χρόνο και δεν της έδωσε την ευκαιρία να αναπροσαρμοσθεί) ίσως θα μπορούσε με μια νέα και γενναία ηγεσία να αναδομηθεί με βάση τις οικείες διαρθρωτικές αρχές του χώρου μας και με την σωστή γεωστρατηγική κατεύθυνση. Η Ευρωπαϊκή επέμβαση, εν πάση περιπτώσει, επέβαλλε τον διαμελισμό της πρώην Γιουγκοσλαβίας για λόγους εθνικούς και θρησκευτικούς και έτσι κατ' ευθείαν προκάλεσε την λαίλαπα εθνικισμού (και θρησκευτισμού) που μαστίζει έκτοτε την περιοχή, και την οποία έκρηξη η (ιστορική) Ευρώπη υποκριτικά πενθεί και καταδικάζει. Η βαρυτάτη ευθύνη τη Σερβικής ηγεσίας είναι ότι παρασύρθηκε από την Γερμανική πρόκληση, και απήντησε στον Ευρωπαϊκό εθνικισμό με εντόπιο εθνικισμό, ενώ θα έπρεπε να κινηθεί αποφασιστικότερα προς τις αρχές και τα μοντέλλα χωροκεντρικής οργάνωσης του κρατικού ολοκληρώματος, που είναι οικεία στον χώρο μας.

Η χωροκεντρική οργάνωση του Κράτους προσέχει τις γεωπολιτικές δομές του χώρου και την πολιτισμική του «κοινή», ενώ είναι ουδέτερη ως προς τις εθνικές, φυλετικές, πολιτιστικές (με την έννοια συγκεκριμένων παραδόσεων), οικονομικές και θρησκευτικές

ταυτότητες των πληθυσμιακών ομάδων που ευρίσκονται στην επικράτεια του Κράτους. Και είναι ουδέτερη ως προς αυτές τις διαφορετικές ταυτότητες, ενώ πλήρως τις αναγνωρίζει, τις αποδέχεται και τις καλλιεργεί, και, ακόμη περισσότερο, ενώ μια από αυτές τις ταυτότητες (ομάδες) μπορεί να συνιστά τον φορέα οργάνωσης του χώρου σε κρατικό ολοκλήρωμα. Αυτό σημαίνει ότι η αναγνώριση της ταυτότητας ομάδων πέρα και κάτω από γεωπολιτικές και γεωπολιτισμικές «κοινές» (ομάδων δηλαδή πιο συγκεκριμένου χαρακτήρα από τις ευρείες γεωπολιτικές και γεωπολιτισμικές ενότητες), δεν της προσδίδει εδαφική βάση. Έχουμε δηλαδή την ιδέα του συστήματος των οθωμανικών millet ή των αρχαίων γενών και εθνών. Η διαίρεση π.χ. των κατοίκων της Αττικής στους αρχαίους χρόνους κατά «φυλές και γένη» δεν είχε σχέση με την εδαφική διαίρεσή τους κατά δήμους. Οι μεταρρυθμίσεις μάλιστα του Κλεισθένη συνίσταντο ακριβώς (ως προς αυτό το θέμα) στην χωροκεντρική οργάνωση του πολιτικού συστήματος κατά δήμους αντί της κοινωνικής οργάνωσης κατά γένη, ώστε με την μεταβολή αυτή να εκτονωθούν οι εντάσεις του κοινωνικού, οικονομικού και πολιτικού συστήματος που είχαν δημιουργηθεί και απειλούσαν την συνοχή και την λειτουργικότητα του κρατικού ολοκληρώματος.

Το χωροκεντρικό μοντέλλο του κρατικού ολοκληρώματος βασίζεται σε γεωπολιτικές ενότητες και γεωπολιτισμικές «κοινές» που υπερβαίνουν διαφορές εθνοτήτων, φυλών, γενών, θρησκευτικότητας, ιδιαιτεροτήτων παραδόσεων, επαγγελματικών προσανατολισμών, μορφωμάτων οικονομικής δράσης ή οποιωνδήποτε άλλων χαρακτηριστικών ιδιοτήτων που μπορούν αντικειμενικά ή υποκειμενικά να θεμελιώνουν ιδίωμα ταυτότητας σημαντικότερης ή ελαφρύτερης για κάποια ομάδα. Τέτοιες ταυτοτικές φυσιογνωμίες αναγνωρίζονται και καλλιεργούνται σε μη εδαφική βάση. Ο φόβος που κάνει ώστε να μην ενθαρρύνονται αυτές οι ταυτότητες ή και να καταπιέζονται έως και να εξαφανίζονται στις ακραίες μορφές εθνοκάθαρσης του χώρου – ο φόβος (γιατί περί φόβου εξ αδυναμίας πρόκειται κατά βάση) προέρχεται από την μη εμπέδωση του χωροκεντρικού μοντέλλου στην ιδεολογία και την πρακτική των κοινωνιών της πειροχής μας και ιδίως (το κυριώτερο) των ηγεσιών των. Ένα εδραιωμένο χωροκεντρικό Κράτος ευνοεί την ανάπτυξη των ποικίλλων ταυτοτήτων μεταξύ των πληθυσμών του, τις οποίες και θεωρεί συμπληρωματικές ψηφίδες της μεγάλης, ιεραρχημένης μωσαϊκής σύνθεσής του, και όχι απειλές κατά της ενότητας και συνοχής του. Γιατί ένα εδραιωμένο χωροκεντρικό κράτος έχει γερά θεμέλια στην αντικειμενική γεωπολιτική συνοχή και πολιτισμική «κοινή» της επικράτειάς του.

Ας δούμε τώρα πώς αναλύεται η διαμορφωμένη και διαμορφούμενη κατάσταση στην περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας κατά την παρούσα δεύτερη φάση των εξελίξεων που συνοδεύουν την διάλυσή της. (Με δεύτερη φάση εννοώ αυτήν που αφορά στο νότιο μέρος της πρώην Γιουγκοσλαβίας, και χρονικά ακολούθησε με ένα μεσοδιάστημα τριών-τεσσάρων περίπου χρόνων την πρώτη φάση που αφορούσε στο βόρειο μέρος της).

Τα στοιχεία της πραγματικής και δυνητικής κρίσης στην νότια περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας τον τελευταίο καιρό είναι τα εξής:

- 1) Κόσσοβο και Μετόχια.
- 2) Ζώνες της Νοτίου Σερβίας με έντονη παρουσία Αλβανών Μουσουλμάνων.
- 3) Οι Αλβανοί της π. Γ.Δ. της Μακεδονίας.
- 4) Το θέμα της ανεξαρτησίας του Μαυροβουνίου.

5) Οι Βόσνιοι Μουσουλμάνοι του Νόβι Παζάρ.

Κάθε ένα από αυτά θέλει ξεχωριστή αντιμετώπιση σύμφωνη με την φύση και τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του και ακόλουθα προς τις γενικές αρχές που προδιέγραφα πριν (οι οποίες πρέπει να εφαρμόζονται, όπως κάθε θεωρητική αρχή, οργανικά και όχι μηχανιστικά). Είναι επίσης καίριο να ληφθεί υπ' όψιν κατά την αντιμετώπιση αυτή το πώς διαμορφώνεται το δυναμικό πεδίο του παγκόσμιου συστήματος στην περιοχή μας και στην ευρύτερη περιφέρεια.

Την απαιτούμενη λεπτομερέστερη ανάλυση θα αρχίσω από το επόμενο άρθρο μου.

[Δημοσιεύθηκε στον "ΕΘΝΙΚΟ ΚΗΡΥΚΑ"]